
**Іванна ДАНИЛИЧ,
Мар'яна МИХАЙЛИШИН**
(Дрогобич, Україна)

ПРАВОВЕ ВИХОВАННЯ ДІТЕЙ В УМОВАХ СУЧАСНОГО ЗАКЛАДУ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ

Вагому роль у демократичному суспільстві займає правова освіта. Першим підґрунтям для її здобуття є заклад дошкільної освіти. Забезпечення прав дитини, турбота про її життя, діяльність, розвиток, навчання та виховання вважаються основними завданнями як сім'ї, так і закладу дошкільної освіти.

У системі «сім'я – ЗДО» необхідно закласти базовий фундамент відповідного рівня правосвідомості, правової вихованості та правової культури дитини загалом. На кожному етапі її пізнання доцільно сприяти не лише засвоєнню правових знань, умінь, а й формуванню належної правової поведінки у житті та суспільстві загалом.

Першою ланкою правової освіти завжди були й залишаються сім'я та заклади дошкільної освіти, де діти отримують елементарні знання про норми поведінки, засвоюють навички їх дотримання та виконання, де вихованцям прищеплюється повага до батьків, педагогів-вихователів, однолітків.

Особливе значення в організації правової освіти в період довіклля має розуміння необхідності створення відповідних умов для правової освіти кожної дитини як у сім'ї, так і в ЗДО задля досягнення позитивних результатів.

Найбільш сензитивним періодом для формування морально-правових якостей фахівці вважають дошкільний вік. Питання правового виховання дошкільнят у ЗДО довго не виокремлювалося як спеціальний напрям у діяльності педагогів. Але в ос-

танні роки ситуація суттєво змінилася, що зафіксовано у низці законодавчих освітніх документів. Основним із них залишається Базовий компонент дошкільної освіти. У ньому визначено мету правовиховної роботи, тобто цілі, до яких необхідно прагнути вихователям і дітям. У компоненті виокремлюється серйозне й уважне ставлення дітей до своїх прав та обов'язків, уміння їх пояснити, знати відмінності. У цьому ж документі окреслено знання дітей про власні права на відпочинок, захист, розуміння дорослого, підтримку, повагу до себе, а також обов'язки і мотивацію до їх виконання.

Сьогодні багато науковців займається питанням правового виховання дошкільнят. Це зокрема О. Булейко [1], О. Данильчан [3], А. Карлюга [4], Є. Колосарьова, А. Кутиркін, Л. Лохвицька [5], С. Макаренко [5], В. Максимова, І. Терещенко, І. Туник та ін. Основним об'єктом їхніх досліджень постає формування правової культури у дітей. Однак питання формування правової свідомості, правового виховання та правової культури як системної роботи вихователів ЗДО у взаємодії з батьками дошкільнят, на нашу думку, висвітлені недостатньо

Із раннього віку необхідно доступно пояснювати дитині права, обов'язки, вчити поважати людську гідність (як інших осіб, так і власну), бути чесними, порядними тощо. Знаючи й оперуючи цими знаннями й навичками, дитина формує правильні погляди на життя і в майбутньому стане повноправним громадянином своєї країни. У дошкільника поступово увиразнюються уявлення про правильні взаємини між людьми, що унормовуються низкою правил. Необізнана з ними дитина зазнаватиме численних труднощів та перешкод. Тому так важливо ознайомити дошкільнят із їхніми правами та обов'язками у житті, навчити їх правильно діяти в різних ситуаціях та бути готовими до труднощів, уміти з ними боротися та їх долати [4, с. 3].

Правове виховання безпосередньо впливає на правосвідомість дошкільника. Конвенція «Про права дитини» наголошує, що правосвідомість дитини базується на основі традиційних суспільних правових знань і поглядів, які сприяють формуванню її свідомості. Нагадаємо, що правосвідомість – це розуміння

й усвідомлення своїх прав, обов'язків та вміння дотримуватися правових законів [5].

Натомість Л. Лохвицька, С. Макаренко зазначають, що правова культура як інтегрована категорія передбачає здатність людини розуміти й виконувати правила міжособистісної взаємодії, які не є вродженими, а формуються за допомогою виховних заходів, ситуацій, прикладів із життя та безпосередньої участі в ньому [6, с. 7].

Тому правова культура є складовою частиною загальної культури й важливою засадою демократії. Виокремлюють такі три види правової культури: суспільства; особи; професійної групи.

Як правова свідомість, так і правова культура – результати позитивно спрямованого правового виховання, що виражається у систематичному впливі на людину з єдиною метою – сформувавши правову культуру та відповідну поведінку. Правовий прогрес у всіх інституціях та сферах діяльності уможлиблює високий рівень правової культури.

У формуванні морально-правових норм та правил поведінки дитини першорядну роль відіграє соціальний інститут сім'ї. Вона систематично впливає на виховання дітей, здійснює корекцію їхньої поведінки. Система морального виховання закладає фундамент правової культури, оскільки повага до права (прав і свобод іншої людини) є, по суті, моральною категорією.

Наступною освітньою інституцією правового виховання постає заклад дошкільної освіти. Формування правової свідомості у ньому передбачає передусім ознайомлення дітей із доступними для них правами. Упродовж цього процесу педагогі-вихователі виокремлюють такі завдання: 1) зорієнтувати дітей у розумінні свого «Я» і своїх прав; 2) сприяти усвідомленню власних прав і прав інших людей; 3) розвивати у дітей потребу в реалізації своїх прав, не порушуючи прав інших осіб, котрі її оточують.

Вихователі-практики виокремлюють права дітей на: а) життя, ім'я, громадянство, житло, родину, турботу батьків, їжу, здоров'я; б) розвиток, освіту, відпочинок, дозвілля; в) захист від приниження, насильства та експлуатації, а також г) особливі права

дітей-інвалідів та сиріт; д) свободу слова, думки та діяльності [7]. Дітей доцільно ознайомлювати із їхніми правами у таких двох напрямках: «Я мої права», «Я і права інших людей» [7].

Отже, право – це сукупність закріплених у соціумі морально-правових норм та правил, що дають можливість налагоджувати правильні міжособистісні відносини, зокрема й між дітьми.

Правова практика як ціннісний аспект в освітній діяльності сучасних ЗДО забезпечує захист інтересів дітей, встановлює необхідні правила і регулює поведінку. Правилами поведінки називають умови, встановлені суспільством, батьками, вихователями перед дітьми щодо дотримання їх у житті. Ці своєрідні кордони, межі, той рубіж, який дитині не можна переходити у житті та діяльності. А їх чітке дотримання дітьми спонукає батьків і вихователів виконувати бажання, прохання дітей (наприклад, «Якщо ви поскладаєте швиденько іграшки на свої місця, тоді ми ще пограємося з вами в улюблену гру і підемо гуляти»). Звісно, це один із прикладів, де дитина дізнається не лише про правила, а й навчається їх дотримуватися, домовлятися). Найкраще ознайомлюватися із зазначеними правилами під час організації та проведення гри, котра завжди розгортається за певними правилами.

Так, конкретні правила формують цілий комплекс морально-правових норм у соціальному житті дошкільнят. Важливо наголосити дітям, що дотримання правил мінімізує конфлікти з однолітками й іншими людьми. Правила важливі для засвоєння соціальних норм поведінки, розуміння того, що кожна дія може мати позитивні або негативні наслідки. Знаючи правила і дотримуючись їх, діти відчувають стабільність і чіткі орієнтири. Правила – це не інструмент для маніпуляції, а механізм регуляції норм та правил поведінки дитини у суспільстві.

Отже, обов'язковим для дітей дошкільного віку є засвоєння відповідних правил, що дає можливість відчувати себе захищеними. На правову свідомість дитини суттєво впливає вироблене у неї почуття відповідальності. Ми знаємо, що одна дитина відповідальна, а інша – ні. Це залежить від того, чи

дорослими висуваються чіткі правила, увиразнюються межі дозволеного, пред'являються конкретні вимоги до поведінки й діяльності дитини, відповідно надається оцінка її дій і результатів.

А якщо вимоги постійно зазнають корекцій, чи змін, то, звісно, й результати поведінки та діяльності дорослих адекватно не оцінюються, і дитина не матиме стимулу до відповідальних дій. Вихователі стверджують, що у дітей природно існує стимул до виконання правильних учинків, дій, вони здатні до відповідальної поведінки (звісно, коли бачать позитивний приклад батьків, вихователів, вчать у них, наслідують їх, отримують правильну оцінку своєї діяльності). Найяскравіше відповідальність простежується упродовж гри дітей. Після вдалої гри дитина має бажання продовжувати її у попередньому складі гравців. Із цією метою, як зазначає О. Данильян, потрібно для дітей дошкільного віку розробити низку розвивальних комп'ютерних ігор, цікавих програм, інтригуючих мультфільмів, дитячих оповідань, у яких в ігровій формі висвітлювалися б моральні питання та права з урахуванням рівня їхніх свідомості та можливостей [3, с. 174–178].

Отже, формувати правову свідомість дошкільнят сучасному вихователю необхідно на основі законів моралі, правових правил, готуючи чесних, відповідальних майбутніх громадян. Орієнтуючись на морально-правові норми, прийнятні в суспільстві, сучасний дошкільник вчиться не лише самостійно долати труднощі, розв'язувати будь-які життєві проблеми, а й помічати неправомірні дії й аморальну поведінку інших, формуючи власні правову свідомість, правову відповідальність, правову поведінку та правову культуру загалом.

ЛІТЕРАТУРА

1. Базовий компонент дошкільної освіти. URL: https://mon.gov.ua/storage/app/media/rizne/2021/12.01/Pro_novu_redaktsiyu%20Bazovoho%20komponenta%20doshkilnoyi%20osvity.pdf
2. Булейко О. Цікаве правознавство. *Дошкільне виховання*. 2010. № 1. С. 32–33.

3. Данильян О.Г. Деякі напрями оптимізації правового виховання в сучасній Україні. *Вісник Національного університету «Юридична академія України імені Ярослава Мудрого»*. 2013. № 4 (18). С. 174–178.

4. Карлюга А.В. Правове виховання. *Бібліотечка вихователя дитячого садка*. 2019. № 11. С. 3–5.

5. Конвенція “Про права дитини” від 20 листопада 1989 р. Редакція зі змінами, схваленими резолюцією 50/155 Генеральної Асамблеї ООН від 21 грудня 1995 року. https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_021#Text

6. Лохвицька Л., Макаренко С. Правову культуру – старшим дошкільнятам. *Дошкільнє виховання*. 2006. № 6. С. 7–9.

7. Правове виховання дошкільнят. URL : <https://sites.google.com/site/dnzsonecko34/pravove-vihovanna>